

САХНО М.В.,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПНУУкраїни,
м. Київ

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД – НОВИЙ ОРІЄНТИР ЯКІСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВИТИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ВНЗ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Для забезпечення більш високого рівня професійної підготовки майбутніх фахівців, затребуваних на ринку праці, необхідно виконання наступних умов: посилення професійної спрямованості навчання, зокрема за допомогою зміни співвідношення теоретичної і практичної підготовки; збільшення курсів за вибором студента, які повніше дозволяють познайомитися з особливостями професійної діяльності; збільшення частки самостійної позааудиторної роботи і використання сучасних методів і засобів її контролю; застосування сучасних педагогічних та інформаційних технологій, психолого-дидактичних концепцій, що забезпечують наближення навчальної діяльності до професійної; проектування нових професійно-значущих навчальних курсів та їх навчально-методичне забезпечення, невід'ємним компонентом якого повинні стати електронні енциклопедії, електронні підручники, освітні портали; модернізація методичних систем навчання основних професійно-значущих курсів на основі компетентісного підходу.

На сучасному етапі розвитку професійної освіти до формування її змісту використовується новий концептуальний орієнтир - компетентісний підхід. Сучасною метою професійної освіти є не лише набір знань, умінь, навичок, якими повинен володіти фахівець, а й додаткові якості, для позначення яких і вживається поняття «компетенції» і «компетентності».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми компетентісного підходу у теорії і практиці підготовки викладачів ВНЗ в університетах Європи та України вивчали вітчизняні (Н.Авшенюк, Н.Бідюк, О.Гогоу, Т.Десятов, Ю.Кищенко, О.Пічкач, Л.Пуховська та ін.) та зарубіжні (Д.Хамблін, С.Патерсон, К.Вебб, М.Холліс, Ф.Едмунсон, Б.Джойс та ін.) науковці.

Формування мети статті. Зважаючи на недостатнє висвітлення у вітчизняній науково-педагогічній літературі питання компетентісного підходу до підготовки викладачів ВНЗ у європейських та українських університетах, а також доцільність використання прогресивних ідей набутого досвіду для проведення освітніх реформ в Україні, метою статті є теоретичне окреслення професійної компетентності та розкрити методичні аспекти її формування у майбутнього викладача вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи компетентісний підхід як концептуальний орієнтир слід звернутися до понять «компетентність» та «компетенції», які часто вживаються як взаємозамінні поняття, але при цьому мають різні значення. У словниках «компетенція» (лат. *competentia* - узгодженість, поєднання) розглядається як коло питань, у яких певна людина володіє досвідом, або добре обізнана: 1) коло повноважень (прав і обов'язків) будь-якої організації, закладу чи посадової особи; коло питань, у яких дана особа має певні знання, досвід. [1.с.112]; 2) коло питань, в яких хтось добре обізнаний. [2.с.234]; 3) відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат [3.с.409]. Результатом набуття компетенцій є компетентність, яка, на відміну від компетенцій, передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності. Компетенції можуть бути виведені як результат вимоги до засвоєння учнями (студентами) сукупності знань, якостей особистості, яка діє в соціумі [3.с.409].

Професійну компетентність ми визначаємо як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, що передбачає досконале володіння теоретичними і практичними навичками, вміння застосовувати їх у процесі професійної діяльності, здатність творчо і нестандартно вирішувати проблеми клієнтів, нести відповідальність за наслідки своєї роботи і включає в себе професійне зростання шляхом постійного саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти. До професійних компетенцій фахівців можна віднести такі вміння: сумлінно й якісно працювати; знання, вміння та навички з професійної галузі; комунікативні вміння і навички, здатність вести бесіду, спілкуватись. Крім професійної компетентності, існують також компетенції, володіння якими необхідне кожному працівникові, який живе в інформаційному суспільстві, що стрімко розвивається. Прикладами цього є управлінські компетенції; організаторські навички; комунікативні навички; уміння проводити презентацію; вміння, необхідні для управління проєктами; уміння працювати в команді; надійність; відповідальність; уміння просувати справу і впливати на людей.

Однією із принципових ознак професійної підготовки викладачів ВНЗ в європейських університетах є поєднання в процесі навчання інформаційних, виховних та професійних компетенцій, а не абстрактних знань, не пов'язаних з практикою. Компетентісний підхід акцентує увагу на результатах освіти, причому результат освіти розглядається не як сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних ситуаціях. Професійна підготовка на основі компетентісного підходу дозволяє формувати компетентність фахівця, розвивати в ньому спеціальні знання, уміння та навички, що сприяють більш раціональному підходу до своєї професійної діяльності; особистісні якості та професійні прагнення задля розвитку його індивідуальних здібностей, формування і вдосконалення професійної майстерності.

Досвід, набутий країнами ЄС та Україною на шляху реформування та інтеграції, потребує системного порівняльного аналізу та об'єктивної диференційованої оцінки результатів з метою визначення основних векторів спрямованості подальшого євроосвітнього процесу. Головною метою порівняльного аналізу є визначення оптимальних, необхідних, адаптованих до національних потреб та освітніх традицій напрямів

розвитку вітчизняної системи освіти та науки, які б з великою імовірністю забезпечили зростання якості освіти та її конкурентоздатності на європейському та світовому ринках освіти та праці.

В якості основних засад для порівняльного аналізу обираємо систему чинників, що є загально визначеними як такі, що найбільш потужно впливають на якість освіти і можуть бути визнані як системотворчі. Першим із таких чинників є система відбору та оцінювання студентів у вищих навчальних закладах. Головним показником в цій системі відбору виступає рейтинговий бал студентів, який утворюється як сума оцінок по критеріях: теоретичних знань, практичних навиків, професійних вмій і мислення, а також особистісних компетенцій, від яких залежить успішність майбутньої професійної діяльності фахівця. Важливим є те, що ці критерії є об'єктивізовані, вимірюються валідними методами і засобами, усвідомлюються студентами як професійно значимі і знаходяться виключно в сфері їх особистої відповідальності. Ніхто і ніщо не може впливати на результати оцінювання та відбору студентів окрім їх власних зусиль та освітніх здобутків. Саме тому рівень конкуренції серед студентів є високим. В європейських ВНЗ практично відсутні протекція, корупція, списування, поширені відрахування студентів, що не виконують навчальні програми, або затримка видачі дипломів до моменту повного виконання програм. ВНЗ свідомо йдуть на скорочення недобросовісного контингенту, дбаючи про якість освіти та конкурентоздатність своїх випускників на ринках праці. Таким чином, ефективна система відбору та оцінювання студентів стає потужним чинником забезпечення якості професійної освіти.

На жаль, у вітчизняній системі відбору та оцінювання панує дещо інший підхід. ВНЗ відверто зацікавлені в максимальному наборі і збереженні контингенту студентів, особливо тих, хто навчається на контрактних засадах. Мотивація вишів є зрозумілою, але такий підхід несе в собі загрозу того, що значна кількість студентів перекладає на ВНЗ відповідальність за результати навчання, сприймає навчальний заклад, як зацікавлену установу, послуги якої оплачені і відповідно поводить себе. При такому відношенні ВНЗ стає приреченим готувати значну частину контингенту, який ніяким чином не відповідає критерію якості.

Наступним головним чинником впливу на якість освіти є принципи побудови сучасних освітніх програм. Вивчення європейського досвіду за допомогою Didactic (німецької освітньої програми) і Curriculum (англосаксонської освітньої програми) дозволяє виділити декілька основних принципів. Це принцип динамічної змінюваності програм, як на теоретичному, так і на технологічному рівнях. Відповідно до змінюваності теоретичної складової програм постійно оновлюються підручники, посібники і, особливо динамічно, електронні навчальні джерела. Навчальні матеріали, що рекомендуються студентам, не можуть бути видані раніше, ніж за два роки. Тобто критерій новизни теоретичної інформації витримується досить жорстко [4.с.15]. Не менша увага в навчальних програмах приділяється і другій складовій: оновленню професійної технологічної платформи. Реалізація цієї складової потребує особливих зусиль з боку ВНЗ, але конкуренція на ринку освітніх послуг вимагає створення умов, за яких майбутній фахівець міг би оволодіти найсучаснішими професійними технологіями, методами, засобами, методиками, новітнім обладнанням, тощо.

Особливу роль в оновленні навчальних програм відіграють роботодавці, співпраця з якими допомагає вишам оновлювати програми найбільш актуальними аспектами теоретичної та практичної підготовки фахівців, яких потребує ринок праці.

Наступними важливими принципами побудови навчальних програм є принцип їх профілізації, з одного боку, і фундаменталізації, з іншого. Профілізація навчальних програм є способом уникнення інформаційних перевантажень за рахунок приведення змісту програм у відповідність освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця, його функцій та обов'язків в межах професійних компетенцій. [4.с.22]. Принцип фундаменталізації змінюваності його подальшого професійного життя.

Практичне спрямування навчальних програм є ще одним принципом, що передбачає підготовку фахівців, здатних до вирішення широкого кола сучасних, професійних, типових та нетипових задач в умовах їх змінюваності та тенденції до подальшого ускладнення. Реалізація практично-орієнтованих навчальних програм здійснюється на основі використання інноваційних практично-орієнтованих освітніх технологій.

Український досвід програмного забезпечення навчального процесу у вищих навчальних закладах свідчить про те, що мають місце системні проблеми щодо динамічного оновлення теоретичних і особливо професійно-технологічних даних в програмах, підручниках, методично-інформаційному забезпеченні. Певний консерватизм, інертність, інформаційне і технологічне відставання (та його науково-технічне забезпечення), обмежена профілізація, фундаменталізація та практична спрямованість характеризує як зміст програма, так і сам процес навчання.

Компетентісний розвиток особистості, що включає динамічне поєднання теоретичних знань, практичних навиків, професійних вмій фахівця, а також його особистісних здатностей, якостей, цінностей є необхідними для його успішної та продуктивної діяльності. Чітка спрямованість впроваджуваних інноваційних технологій на формування актуальних професійних компетенцій є важливою ознакою європейського освітнього процесу. Значна кількість сучасних освітніх технологій та методів, спрямована на розвиток навиків та вмій, але особливе місце в цьому ряду посідає інформаційно-методичний матеріал для забезпечення самостійної роботи студентів. Високий методичний рівень цих матеріалів, їх адаптованість до цілей професійної освіти та потреб студентства при вивченні конкретних тем, навчальних дисциплін, використання різноманітних можливостей організації електронного ресурсу піднімає самостійну роботу студентів на якісно новий рівень. Ця технологія стала вже традиційною, базовою в сучасних системах освіти, як така, що потужно впливає на її якість.

Досвід впровадження сучасних освітніх технологій в українських ВНЗ свідчить про початковий етап їх розвитку, наявність цілого ряду обмежень, що гальмують цей процес. Водночас має місце певний прогрес у створенні електронних ресурсів для забезпечення самостійної роботи студентів.

Висновки результатів дослідження. Резюмуючи результати аналізу, можна зробити висновки щодо основних актуальних напрямів розвитку вітчизняної вищої освіти та її інтеграції в європростір. Підвищення якості вітчизняної професійної освіти та її конкурентоздатності можливо на основі науково-практичного вирішення вищезазначених та багатьох інших актуальних проблем освіти, успішність вирішення яких значною мірою детермінується динамікою розвитку високотехнологічної, продуктивної, конкурентоздатної економіки України.

Література

1. Украинский Советский Энциклопедический Словарь - в 3 т.-т.2. / редкол.: А.В.Кудрицкий ; (отв. ред.) [и др.]- К.: Гл.ред.УСЭ, 1988. -767с.
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И.Ожегов; под ред. Ю.Ю.Шведовой. -20 - е изд. Стереотип. - М.: Рус.яз., 1988. -750 с.
3. Гончаренко С.І. Укр. пед. словник / С.І.Гончаренко. - К.: Либідь, 1997. - 375 с.
4. Natasa Pantic et Theo Wubbels (2012): Competence-based teacher education^ A change from Didaktik to Curriculum culture?, Journal of Curriculum Studies, <http://dx.doi.org/10.1080/00220272.2011.620633>

Сахно М.В. Компетентісний підхід – новий орієнтир якісної професійної освіти в європейських та українських ВНЗ

Анотація. Розглянуто компетентісний підхід у теорії і практиці підготовки викладачів ВНЗ Європи та України. Виявлено, що використання компетентісного підходу за допомогою організаційно-діяльнісних, особистісно-орієнтованих, переважно інтерактивних методів навчання сприяє більш раціональному підходу до підготовки майбутніх педагогів до здійснення професійної діяльності; розвитку їх особистісних якостей, професійних прагнень, індивідуальних здібностей, формуванню і вдосконаленню їх професійної майстерності. **Ключові слова:** компетентісний підхід, вища освіта, навчальні плани, якість професійної освіти, сучасні інноваційні освітні технології, актуальні напрями розвитку професійної освіти в Україні, порівняльний аналіз освітніх систем, чинники впливу та діагностики якості освіти.

Сахно М.В. Компетентностный подход – новый ориентир качественного профессионального образования в европейских и украинских ВУЗах

Аннотация. Рассмотрен компетентностный подход в теории и практике подготовки преподавателей и университетов Европы и Украины. Определено, что использование компетентностного подхода при помощи организационно-деятельных, личностно-ориентированных, в основном интерактивных методов обучения способствует более рациональному подходу будущих педагогов к осуществлению своей профессиональной деятельности; развитию их личностных качеств, профессиональных стремлений, индивидуальных способностей, формированию и совершенствованию их профессионального мастерства. **Ключевые слова:** компетентностный подход, высшее образование, учебные планы, качество профессионального образования, современные инновационные образовательные технологии, актуальные направления развития профессионального образования в Украине, сравнительный анализ образовательных систем, факторы влияния и диагностики качества образования.

Sahno M. Competence approach - a new benchmark of quality vocational education in European and Ukrainian Universities

Annotation. The problems of training teachers at the universities of Europe and Ukraine by means of competence-oriented approach have been investigated. The basic competences of certified specialists in education have been described. The importance of using interactive methods of teaching in training teachers for pedagogical activities has been stressed. **Key words:** competence-oriented approach, higher education, curricula, quality of training specialists, modern innovative educational technologies, important trends of development of training teachers in Ukraine, comparative analysis of educational systems, factors of affecting and diagnostic of the quality of education.

СЕРГЕСЬВА Л.М.,

ДВНЗ «Університетменеджменту освіти» НАПН України,
м. Київ

УДК 378.22

ПІДГОТОВКА РЕЗЕРВУ КЕРІВНИХ КАДРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Проблема фахової підготовки резерву керівних кадрів ПТНЗ у магістратурі з напрямку «Управління навчальним закладом» набуває особливої актуальності, оскільки гостро повстає питання у менеджерах освіти, які володіють не тільки системою спеціальних знань, професійних дій і соціальних відносин, а й вирізняються сформованістю професійно важливих якостей, відповідних, відповідним рівнем кваліфікації з урахуванням світових і європейських стандартів якості при збереженні національних здобутків і пріоритетів.

Актуальність підготовки керівників ПТНЗ освітньо-професійного рівня «магістр» на основі базової вищої освіти зумовлена вимогами Болонського процесу до навчального закладу і тією роллю, яка відводиться всій системі освіти в духовному та інтелектуальному розвитку суспільства. Як наголошує В.Берека, підготовка управлінських кадрів зі спеціальності «Управління навчальним закладом» базується на основі досягнень сучасної світової педагогічної думки і основних положень, обґрунтованих вітчизняними вченими щодо суті педагогічного управління [1].